

Een paleis voor de vrede

Een brief van de Tsaar

Op 24 augustus 1898 stuurde Tsaar Nicolaas II van Rusland een brief met daarin een verklaring aan alle staatshoofden en regeringsleiders van de wereld. Hij riep hen op om samen te praten over ontwapening. "Alle ijzer en geld voor wapens en oorlog zou beter besteed kunnen worden", schreef hij. Bijvoorbeeld voor landbouwwerktuigen, bruggen en treinen. Dat zou beter zijn voor de welvaart en vooruitgang van de mensen dan verdeeldheid en vijandschap, vond de Tsaar.

Deze oproep van de Tsaar wordt met enige achterdocht ontvangen. Hij is namelijk de vorst van de grootmacht Rusland met het meest gevreesde leger van die tijd. Toch waren er weinig naties die negatief reageerden. Men wilde erover praten. Door deze brief werd op initiatief van koningin Wilhelmina en Tsaar Nicolaas II in 1899 de Eerste Wereldvredeconferentie gehouden.

Detail van een schilderij van tsaar Nicolaas II, de laatste Russische tsaar [1907].

Detail van een schilderij van Koningin Wilhelmina op 18-jarige leeftijd.

Deze vond plaats in Den Haag. Staatshoofden en regeringsleiders van 26 landen kwamen drie maanden lang bijeen in paleis Huis ten Bosch.

Zij praatten daar over ontwapening, internationaal recht en de bevordering van de vrede. Een belangrijke vraag was: kan je conflicten ook oplossen zonder oorlog en vernietiging?

Vergadering van de Vredesconferentie in 1899 in de Oranjezaal van Huis ten Bosch.

Centrale trappartij met marmeren beeld: Vrede door Recht, een geschenk van de Amerikaanse regering.

Bij binnenkomst in het Paleis ligt in de marmeren vloer een grote cirkel met de spreuk: Sol Justitiae Illustrat Nos. Dit betekent: Zon van de Gerechtigheid Verlichte Ons.

"Concordia", een van de vier bronzen medaillons in het toegangshek, een geschenk van Duitsland. Concordia betekent "eendracht".

Andrew Carnegie rond 1886.

Een scheidsrechter

Op de Haagse Vredesconferentie werd o.a. het Permanent Hof van Arbitrage opgericht, het eerste internationale hof. Wat doet het Hof van Arbitrage? Landen gaan geen oorlog voeren over ruzies, maar stellen een scheidsrechter aan om deze op te lossen. Arbitreren betekent dus: scheidsrechteren.

Het Hof kwam er, maar de vrede nog niet. De eerste Vredesconferentie was een indrukwekkende aangelegenheid. Wat eerst onmogelijk leek lukte toch. De staatshoofden leerden elkaar beter kennen. Hun persoonlijke contacten waren van groot belang.

Een van de deelnemers was Andrew White, de Amerikaanse afgevaardigde op de conferentie. Hij was een persoonlijke vriend van Andrew Carnegie. Carnegie zou later een deel van zijn kapitaal schenken om het centrum voor de wereldvrede - het Vredespaleis - te laten bouwen.

Het Vredespaleis in de winter.

Schenking

In 1903 schenkt Carnegie een cheque van 1,5 miljoen dollar voor een “vredestempel” en een bibliotheek in Den Haag. In deze vrede-stempel zou het Permanente Hof van Arbitrage moeten komen. Dit is de plaats waar onafhankelijke scheidsrechters bemiddelen in conflicten tussen landen over de gehele wereld.

Het duurt wel twee jaar voordat in Den Haag een plek voor het Vredespaleis wordt gekozen. De Carnegie-Stichting die vanaf 1904 het geld van Carnegie beheert, besluit dan tot aankoop van het terrein Zorgvliet. Dit terrein ligt tussen de Scheveningseweg en de Groot Hertogin-nelaan, toen een bosrijke omgeving.

De beroemde cheque van 11 mei 1903, waarmee 1,5 miljoen dollar werd geschonken aan Den Haag.

Programma van de architectuurprijsvraag uit 1905.

Bij de opening van het Paleis in augustus 1913 werd ook de 100-jarige onafhankelijkheid van Nederland gevierd. Op deze poster worden de vele verbindingen van Nederland over land en over zee met het buitenland in beeld gebracht.

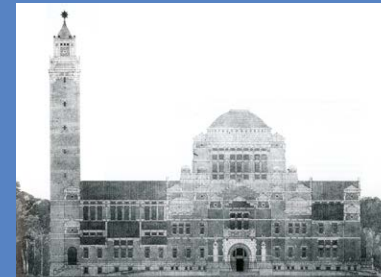
Prijsvraag

Er komt een internationale architectuurprijsvraag voor het Vredespaleis. Veel architecten uit de hele wereld doen er aan mee. Op de sluitingsdag blijken er maar liefst 216 plannen te zijn binnengekomen met meer dan 3.000 tekeningen. De Fransman Louis Cordonnier wint met een ontwerp waarin twee bouwstijlen zijn gecombineerd: neo-gothiek en neobarok.

Zijn eerste ontwerp was veel te overdadig en te duur. Later wordt het vereenvoudigd en aangepast in samenwerking met de Nederlandse architect Van der Steur. De bouw begint in 1907. Zes jaar later is de feestelijke opening van het Vredespaleis. De Londense tuinarchitect Thomas Mawson ontwerpt de tuin rondom het gebouw.

Ontwerp van de Finse architect Saarinen uit Helsinki.

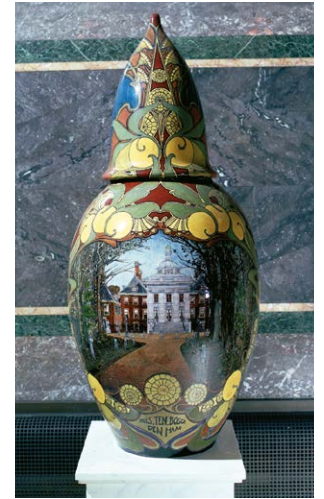
Ontwerp van Berlage in een sobere stijl.

Het winnende ontwerp van Cordonnier.

Carnegie-Stichting

In 2004 viert de Carnegie-Stichting haar 100-jarig jubileum. Zij is in 1904 opgericht om het geld van Andrew Carnegie goed te beheren. De eerste taak was om te zorgen voor een gebouw voor het Permanent Hof van Arbitrage, met bibliotheek. Dat werd het Vredespaleis. Carnegie wilde graag dat het Hof en de bibliotheek onder één dak zouden komen. De Carnegie-Stichting is nog steeds eigenares van het Vredespaleis en heeft ook de zorg voor de tuin. Als gastheer voor de beide internationale hoven heeft de Carnegie-Stichting een belangrijke taak in Den Haag.

Een van de vazen uit het trappenhuis met een afbeelding van Huis ten Bosch. Een geschenk van de stad Amsterdam.

Glas in lood ramen in het trapportal, een geschenk van de Nederlandse regering. De vrouwen stellen al het goede voor dat vrede met zich meebrengt. Van links naar rechts: Ars: kunst, Scientia: wetenschap, Industria: nijverheid, Mercaturia: handel.

Siersleutel van het toegangshek.

Internationaal Gerechtshof

Vredespaleis vanuit de lucht.

Het Internationaal Gerechtshof is het belangrijkste instituut in het Vredespaleis. De geschiedenis van dit hof begint in 1922. Toen richtte de Volkenbond (voorloper van de Verenigde Naties) een permanent internationaal hof op. Vanaf 1946 heet dit het International Court of Justice en maakt onderdeel uit van de Verenigde Naties. Het spreekt recht in conflicten tussen staten en doet niet aan vrijwillig 'scheidsrechteren' zoals het Hof van Arbitrage. De landen moeten de rechtsmacht van het hof wel vooraf erkennen.

Vanaf 1946 heeft het Internationaal Gerechtshof vele tientallen zaken behandeld, meestal over grensgeschillen tussen landen. Maar ook andere kwesties komen aan de orde. Opzienbarend in 1973 is de zaak van Australië en Nieuw Zeeland tegen Frankrijk.

Dit land wilde kernproeven nemen in de dampkring boven de Stille Oceaan. De behandeling voor het Hof en de publiciteit hierover zorgden dat Frankrijk dit niet deed. Zelfs een eindvonnis was daarvoor niet meer nodig.

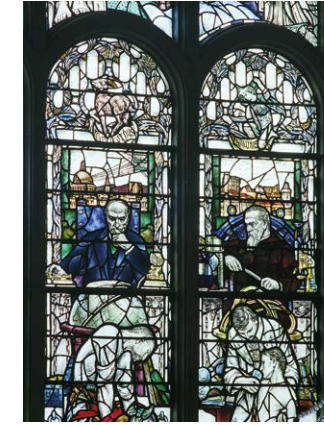
Internationaal Strafhof

Het Internationaal Gerechtshof moet niet worden verward met het Internationaal Strafhof. Dat is in 2002 in Den Haag van start gegaan. Bij het Strafhof staan geen landen in het beklaagdenbankje, maar personen die van ernstige misdrijven (mensenrechten-schendingen) worden verdacht. Dit Hof behandelt oorlogsmisdaden voor zover de landen dit niet zelf doen, en maakt aparte oorlogstribunalen zoals het Joegoslavië- en Rwanda-tribunaal in de toekomst overbodig.

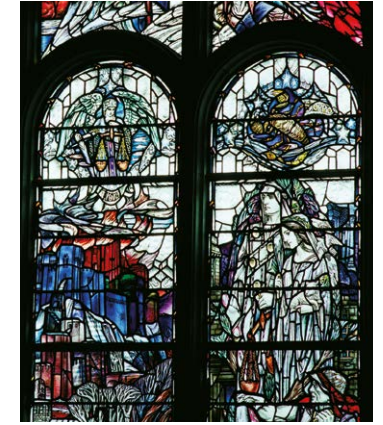

Zitting van het Internationaal Gerechtshof in de Grote Rechtzaal.

Hal en gang naar de Grote Rechtzaal; de vergulde lantaarns zijn een geschenk van Oostenrijk. De marmeren vloer en zuilen zijn een geschenk van Italië.

Detail van het rechter raam met daarop de rechters die de vrede ontwikkelen.

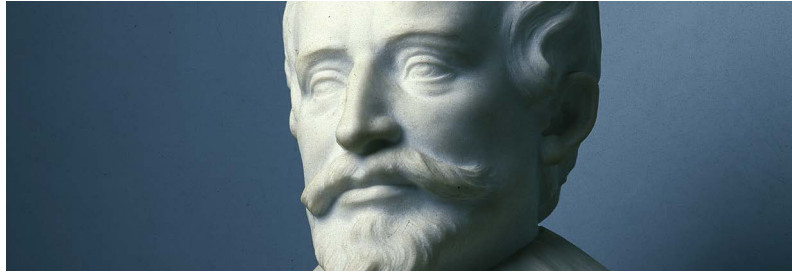
Detail van het middelste raam waarop de middeleeuwen zijn verbeeld.

Details glas in lood ramen van de Grote Rechtzaal. Deze ramen zijn geschenken door de Britse regering in 1922. Alle ramen samen vertellen het verhaal van de ontwikkeling van het Vredesideaal.

Detail van het middelste raam: de middeleeuwen, de tijd van de veroveringen.

Hugo de Groot

Hugo de Groot wordt in 1583 in Delft geboren als oudste zoon van Jan de Groot. Zijn vader was een vooraanstaand man in het openbare leven, o.a. stadssecretaris, burgemeester maar ook bierbrouwer. Hugo wordt op zijn 12e ingeschreven als student in Leiden en blijkt al snel een wonderkind. Op zijn 15e jaar promoveert hij in Orléans (Frankrijk) tot doctor in de rechten.

De raadpensionaris Oldenbarnevelt (= landsadvocaat) ziet veel in hem en neemt hem onder zijn hoede. Velen beschouwden Hugo de Groot als opvolger van Oldenbarnevelt. Als rechterhand van de raadpensionaris wordt hij betrokken in de grote kerkelijke ruzies die het hele land in die tijd verscheurden.

Portretje van Hugo de Groot op 16 jarige leeftijd.

Zijn tegenstander, Prins Maurits, won deze strijd met steun van de bevolking. Oldenbarnevelt eindigde op het schavot. Hugo de Groot kreeg levenslange opsluiting in Slot Loevestein. Verstoppt in een boekenkist ontsnapt hij twee jaar later, geholpen door zijn vrouw en een dienstbode. Hij vlucht dan naar Parijs.

Terugkeer naar Holland was onmogelijk. Uiteindelijk wordt Hugo de Groot ambassadeur voor Zweden in Parijs. In 1625 schrijft hij zijn meesterwerk, "De Jure Belli ac Pacis" (het recht van oorlog en vrede). Deze grote geleerde en humanist verwerft hiermee internationale roem als de grondlegger van het volkenrecht.

Grotius [Hugo de Groot] geschilderd door Michiel van Mierevelt, 1631. In het Academiegebouw hangt een zeer goede kopie.

Tegeltableau naast de ingang van de bibliotheek naar ontwerp van Herman Rosse.

17e en 18e eeuwse uitgaven van Grotius: *De Jure Belli ac Pacis*.

De leeszaal van de bibliotheek.

Mozaiëkfragmenten van de vloer in de gangen rondom de binnenplaats, een geschenk van Frankrijk.

Bibliotheek

Er is een prachtige grote bibliotheek voor alle rechters en medewerkers in het Vredespaleis. Er staan dan ook veel studieboeken over het volkenrecht en buitenlands nationaal recht.

Heel bijzonder is de collectie boeken van en over Hugo de Groot, ook wel Grotius genoemd. De collectie begon met een gift van de Haagse uitgever Nijhoff in 1913: 55 uitgaven van Grotius boek uit 1625, "Het recht van oorlog en vrede".

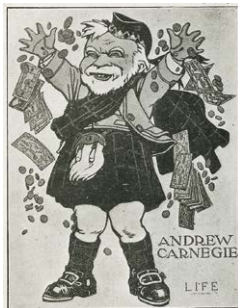
Deze collectie groeide uit tot de meest uitgebreide Grotiuscollectie ter wereld. De bibliotheek van het Vredespaleis is nu een van de meest vooraanstaande bibliotheken ter wereld op het gebied van internationaal recht.

De schenker van het Vredespaleis

Andrew Carnegie (1835 - 1919) werd in Schotland geboren en verhuisde op zijn 13e jaar naar Amerika. Zijn vader was linnenwever in Dunfermline. In 1848 emigreerde het gezin - vader, moeder met 2 zoons - naar Amerika, zoals zo veel Schotten in die tijd.

Andrew gaat dan niet meer naar school en begint op zijn 13e jaar met werken. Zijn eerste baantje is het bedienen van de spoelen in de katoenindustrie en het schoonhouden van de stoommachines en de verwarmingsinstallatie in de kelder. Daarmee verdient hij 1,20 dollar per week. Hij is vrolijk, ondernemend en leergierig. Als telegrambezorger (voor 2,50 dollar per week) brengt hij de post voor de schouwburg altijd het laatst. Eenmaal binnen mag hij de toneelstukken gratis zien. Uit die tijd stamt zijn belangstelling voor boeken en lezen. Hij zal in zijn latere leven ruim 4000 bibliotheken laten bouwen over de hele wereld.

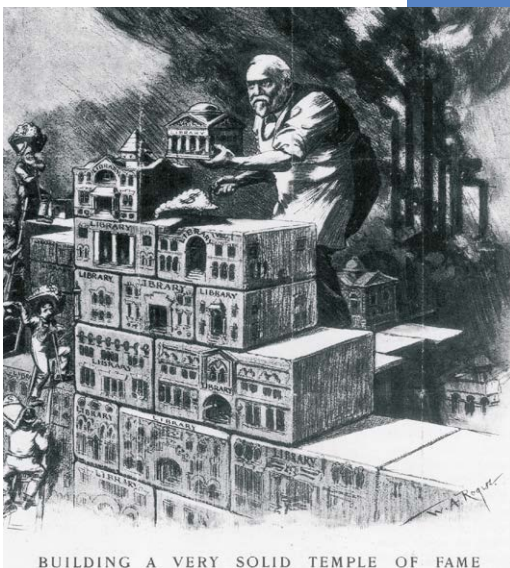
Op 18-jarige leeftijd treedt Andrew in dienst van de spoorwegen (1853). In dat jaar investeert hij voor het eerst zijn verdiende geld in de spoorwegmaatschappij. In 1864 zet hij een ijzerbedrijf op: fabricage van rails. Hij belegt de winsten verstandig door het kopen van olievelden in Pennsylvania. Hij begint ook een locomotieven-fabriek, en later sticht hij een groot staalbedrijf. Zo wordt Carnegie een zeer rijk man.

Carnegies vredesprojecten werden graag belachelijk gemaakt. Hij zei hierover wel eens: Niets schaadt een goede zaak zó als het geld van een miljonair.

Spotprent van Carnegie als engel.

Carnegie heeft enorm veel bibliotheken en orgels aan de wereld geschenken.

Dit portret van Carnegie is geschilderd door B.J. Blommers in 1913. Nederlandse bewonderaars van Carnegie hebben dit doek aan de Carnegie-Stichting aangeboden.

Het Vredespaleis met het tuinontwerp van Mawson.

Carnegie en Andrew White op reis in 1878.

Echtgenote van Carnegie, Louise Whitfield.

In 1900 besluit hij zich terug te trekken uit de zaken en verkoopt hij zijn Carnegie Steel Company. Hij gaat zich - zoals hij zelf zegt - met de "oneindig veel moeilijker en serieuzere zaak bezighouden, namelijk niet met het geld te vergaren maar om het geld verstandig uit te geven". Carnegie vindt dat een rijk man met zijn geld de wereld moet verbeteren, want "de man die rijk sterft, sterft in schande".

Andrew Carnegie heeft zijn geld heel verstandig verdiend. Maar hij geeft zijn geld weer net zo verstandig uit aan schenkingen. Hij geeft veel geld aan goede doelen, maar altijd met voorwaarden. Hij zoekt naar een groot project ten dienste van de mensheid. Zijn vriend Andrew White wijst hem dan op het belang van een wereldvredescentrum.

White had als ambassadeur en afgevaardigde voor Amerika de eerste Vredesconferentie van 1899 bijgewoond. Het plan voor een wereldvredescentrum paste goed in Carnegies ideeën: meewerken aan opvoeding, welzijn en vrede. Nederland is blij met de schenking.

Permanent Hof van Arbitrage

Het Permanent Hof van Arbitrage is in 1899 gesticht tijdens de Eerste Haagse Vredesconferentie. Die mocht van Koningin Wilhelmina gehouden worden in het Haagse Paleis Huis ten Bosch (zie Brief van de Tsaar). Zesentwintig landen namen er aan deel.

Het Permanent Hof van Arbitrage is voornamelijk bedoeld om conflicten tussen landen vreedzaam op te lossen door middel van scheidsrechters. Het Vredespaleis is destijds vooral gebouwd voor het Permanent Hof van Arbitrage.

Honderd jaar later, in 1999, zijn er 88 landen die zich vrijwillig met dit Hof hebben verbonden. Tegenwoordig zijn er 96 landen bij het Hof aangesloten. Niemand dwingt deze landen om hun ruzies op deze manier op te lossen. Maar als twee landen dat willen kunnen ze hun conflict aan het Hof voorleggen. Dan kiezen ze zelf hun scheidsrechters. Ze moeten dan wel bereid zijn om het oordeel van die scheidsrechters te accepteren. De meeste zittingen zijn besloten en vertrouwelijk. De grensafbakening tussen Ethiopië en Eritrea was een van de grote zaken van het Permanent Hof in 2003.

De gang langs de binnenplaats met glas in lood ramen van Herman Rosse.

In de voorhal bij de kleine rechtzaal staat deze buste van vredesstichter Edward VII van Engeland.

De jaspis marmeren vaas van tsaar Nicolaas II was zo zwaar dat de vloer van de voorhal versterkt moest worden.

De Kleine Rechtzaal dient vooral voor het Hof van Arbitrage.

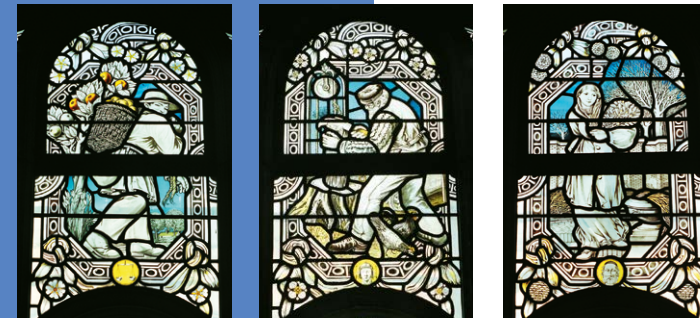
De binnenplaats van het Vredespaleis met een fontein met ijsberen, deze werd door Denemarken aangeboden.

De fontein is gemaakt van porselein uit Kopenhagen.

Vissen op tegeltableau.

Glas in lood ramen rondom de binnenplaats. Deze ramen zijn allemaal ontworpen door Herman Rosse. De voorstellingen gaan over de maanden en de seizoenen. Van links naar rechts: september, november en winter.

Glas in lood raam met een afbeelding van een vredesduif.

Haagse Academie van Internationaal Recht

In 1923 wordt in het Vredespaleis de Haagse Academie van Internationaal Recht gevestigd. Haar meest belangrijke activiteit is het geven van jaarlijkse zomercursussen in het Engels en het Frans. De beste professoren uit de hele wereld geven er college in het internationale recht, zowel volkenrecht als internationaal privaatrecht.

Deze colleges zijn een aanvulling op het universitaire onderwijs voor studenten en afgestudeerden. Mensenrechten zijn er een belangrijk onderwerp. De cursisten komen uit de hele wereld. Studenten uit ontwikkelingslanden krijgen vaak een beurs van de Academie.

Alle colleges worden op schrift gezet en in boeken verzameld. Er zijn nu al bijna 300 banden. Bij elkaar is dat een bijzondere encyclopedie op het hele gebied van het internationale recht. De Academie staat internationaal hoog aangeschreven.

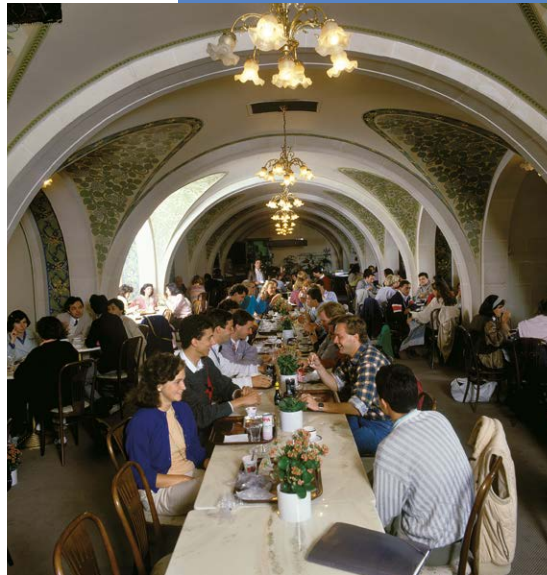

Glas in lood raam uit de centrale hal met de afbeelding van vrouw Justitia.

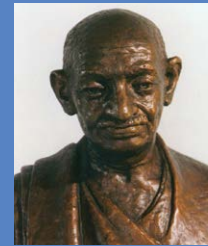

Het gebouw van de Academie sinds 1929. Door een loopbrug is dit gebouw verbonden met de bibliotheek van het Vredespaleis.

Eetzaal in de gewelven van het Vredespaleis, in de zomer ook voor de studenten.

Dice [rechtvaardigheid], een van de vier godinnen uit de koepel van de hal. Geschilderd door Herman Rosse.

Borstbeeld van Gandhi. Mahatma Gandhi was een groot voorstander van geweldloosheid.

Groot bronzen beeld van Tobias Asser uit 1921.

Onder de vele bekende bezoekers waren het Indiaanse opperhoofd "Big Chief White Horse" in 1930, de Dalai Lama in 1986 en de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, Kofi Annan in 2002.

Tobias Asser (1838 - 1913)

Tobias Asser was een groot voorvechter van het Permanent Hof van Arbitrage en de Academie voor Internationaal Recht. Tobias Asser stond als jong jurist al bekend om zijn scherpzinnigheid en heldere manier van spreken. Hij is advocaat, hoogleraar, diplomaat en adviseur van de staat geweest.

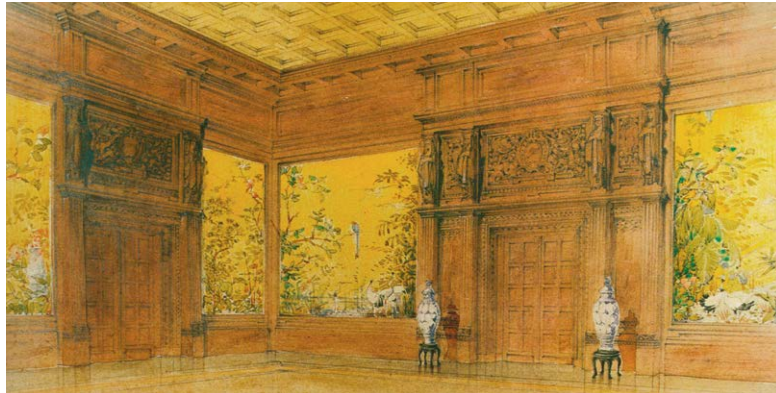
Zijn hele leven heeft Asser manieren gezocht om internationale conflicten vreedzaam op te lossen. Hij was zeer betrokken bij de grote vredes- en ontwapeningsconferenties. Zijn inzet voor de oprichting van het Permanent Hof van Arbitrage werd in 1911 beloond met de Nobelprijs.

Het grootste deel van het geld voor deze prijs besteedde Asser aan de oprichting van de Haagse Academie voor Internationaal Recht. Helaas stierf hij vlak voor de officiële opening van het Vredespaleis. Tien jaar later werd de Academie hierin gevestigd.

De Japanse Zaal

Op de eerste verdieping recht achter de centrale trap ligt de Japanse Zaal. Voor veel mensen is dit de mooiste zaal in het paleis. De muren zijn bespannen met geweven zijden tapijten uit Japan. Het is een cadeau van dit land aan het Vredespaleis. De zaal telt negen grote en kleinere panelen. Er is door 48.600 mensen vijf jaar lang in ploegen aan gewerkt.

De wandbekleding heet: "Honderd bloemen en honderd vogels in de late lente en vroege zomer". De ontwerper is Jimbei Kawashima II. Hij werkte samen met een beroemde bloemen- en vogelschilder, zijn vriend Hobun Kikuchi. De schilderijen werden op ware grootte gemaakt, als voorbeeld voor het weven. Er staan bloeiende bomen en planten op, zoals kersenbloesems, azalea's en magnolia's. Verder zie je ook allerlei vogels, zoals eenden, ganzen en pauwen in een landschap.

Schildering van de Japanse Zaal.

Het Permanent Hof van Arbitrage gebruikt de Japanse Zaal voor de vergaderingen van de Raad van Beheer. In de bekleding van de stoelen is het wapen van de deelnemende landen aan het Hof van Arbitrage verwerkt.

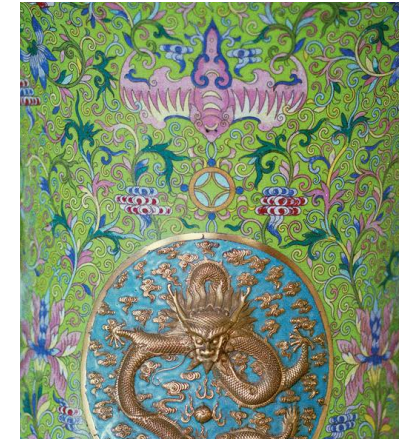
Detail van de zijdebespanning met pauwen.

Detail van het zijden wandtapijt met rode bloemen.

Cloisonné-vaas uit China.

Detail van de cloisonné-vaas.

De fijne zijdedraad werd in prachtige kleuren geveerd vóórdat het geweven werd. Ook is er echt gouddraad in verwerkt. De weeftechniek die gebruikt is, heet 'Tsuzure-Nishiki'. Deze techniek is verwant aan de in Europa beroemde Franse gobelin-weefkunst. De Japanse techniek is zo verfijnd dat de draden bijna onzichtbaar geweven zijn.

Niet alles in de zaal is overigens Japans. Er staan ook grote cloisonné-vazen (dat is emaille op koper) en een tempelvaas, geschenken uit China. Op de grond ligt een van de grootste Perzische tapijten ter wereld, een gift van Turkije. De lambrisering onder de wandtapijten en de lijsten rondom de tapijten plus de deuren zijn gemaakt van rozenhout. Die zijn een geschenk van Brazilië.

Herman Rosse

De Haagse bouwkundige en architect Herman Rosse heeft een belangrijk aandeel gehad in de inrichting van het paleis. Hij was zoon van een kunstenaar. Herman Rosse was pas 25 jaar toen hij bij de bouw van het Vredespaleis werd aangenomen. Hij bezat toen al een diploma als Delfts ingenieur en was afgestudeerd aan de Haagse Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten.

Hij maakte zeer veel ontwerpen voor het interieur. Als je in de gangen rond de binnenplaats loopt let dan op de plafonds, de deurposten, de tegelpanelen tegen de wanden en de glas in lood ramen. Die zijn allemaal van zijn hand. Net als het mozaïekplafond in de grote hal boven de centrale trap met zijn vier Griekse godinnen.

Voor een van deze godinnen - Irene, de godin van de Vrede - heeft zijn vriendin Sophia model gestaan, met Herman's kleine nichtje op haar arm. Sophia Luijt was tuinarchitect en werkte mee met de aanleg van de tuinen van het paleis. Zij leerden elkaar kennen in het mooie witte zomerpaleisje Buitenrust. Dat deed tijdens de bouw dienst als bureau voor de architect en zijn medewerkers. Later is het afgebroken.

In juni 1913 zijn Herman Rosse en Sophia in Londen getrouwd. Toen het Vredespaleis klaar was verhuisden zij naar de Verenigde Staten. Daar werd hij een bekend filmdecorontwerper. Rosse was bovendien een tijdlang hoogleraar decoratieve kunsten in Delft. Sophia werd in Amerika een gewaardeerd tuinarchitect. Samen hadden zij negen kinderen.

Koepel in de grote hal.

Irene - vrede

Themis - gerechtigheid

Herman Rosse

Sophia Luijt

De hal richting uitgang. Het beeld van de Christus-figuur is een geschenk van Argentinië. Dit is een replica van het grote beeld op de grens van Argentinië en Chili. Het beeld herdenkt de vrede die in 1905 tussen de twee landen werd gesloten. Het werd gegoten uit het brons van de kanonnen uit die oorlog.

De aanleg van de Paleistuinen

Het bestuur van de Carnegie-Stichting besloot in 1908 ontwerpen te laten maken voor de tuinaanleg. Het ontwerp van Mawson and Son, een tuinarchitect uit Londen, kwam als beste uit de bus. Mawson moest zijn oorspronkelijke plan vanwege de hoge kosten wel vereenvoudigen. Alle bouwkundige elementen werden geschrapt. De zanderige grond en het hoge waterpeil dwongen Mawson tot andere beplanting. Met het eindresultaat was hij uiteindelijk heel tevreden. Hij vond het een van zijn meest geslaagde ontwerpen.

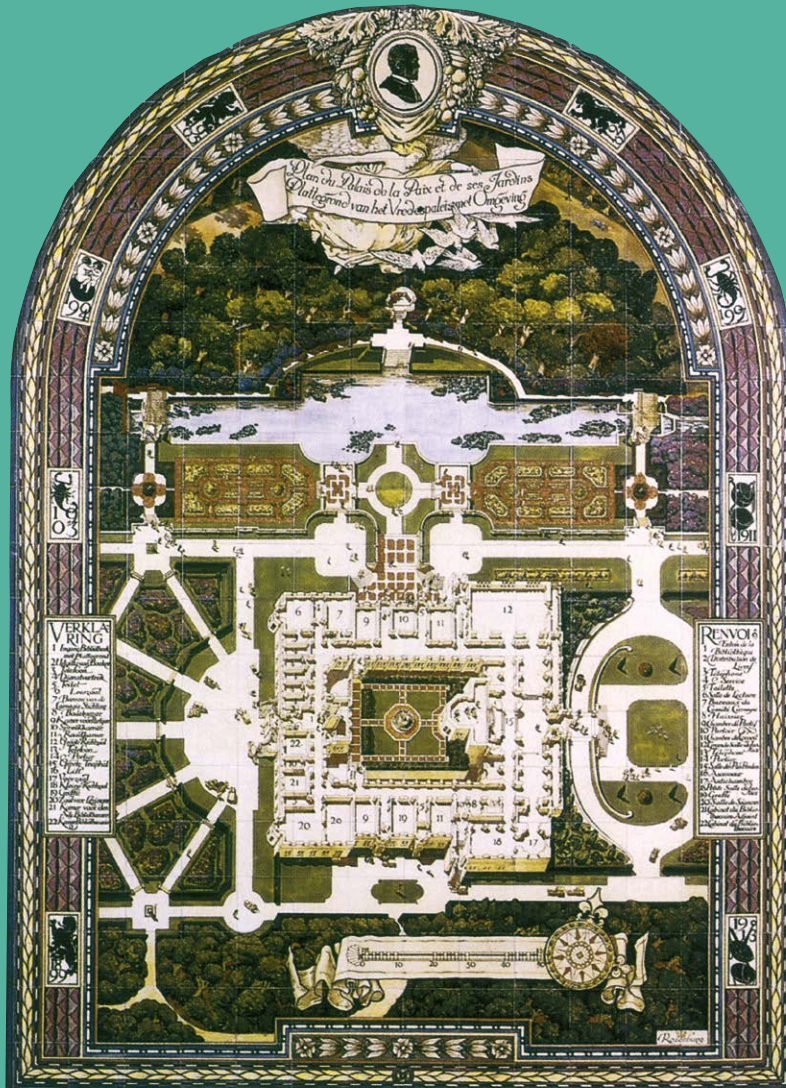
Met de aanleg werd pas in 1911 begonnen. De zoon van Mawson kreeg de dagelijkse leiding. Sophia Luijt ontwierp alle plannen voor de beplanting. De kwekers boden in die tijd alle bollen gratis aan. En de Rozenvereniging schonk het Vredespaleis duizenden rozen voor de rozenperken langs de vijver.

Dit beeld van Erasmus werd in 1938 onthuld en staat in de tuin tussen de rozenperken.

Zicht op het Vredespaleis met de grote vijver.

- Idee en tekst: Geerteke van der Kallen en Carla Ruimschotel ■ Grafische vormgeving: Jelle Hellinga, Den Haag ■
- Fotografie: Bert Mellink, Leidschendam ■ Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van Hega Offset, Den Haag ■
- Uitgave: Vredespaleis 2004 ■